

Vrienden online

nr. 3 - december 2020

COLOFON

'Vriendenonline' is een uitgave van de Vrienden van HOVO Utrecht omdat we het belangrijk vinden om contact te houden met onze donateurs in deze tijd, waarin de geplande activiteiten niet kunnen doorgaan.

Versijning 1x per 2 maanden.

Aan dit nummer werkten mee:

Henk Wevers
Ellen Vorsteveld
Engelien Verhoeff
Joke Dinklage
Jan-Hein Zeijlstra
Toke Hoekstra
Piet Winkelaar

Correcties:
Henk Wevers

Vormgeving en opmaak: Joop Ross.

Contact:
Joke Dinklage
jdinklage@planet.nl

Kijk ook op de website van de Vrienden:
vriendenhovoutrecht.nl

Bij dit nummer...

Aan de Vrienden van HOVO Utrecht

Het derde nummer van Vriendenonline is vandaag op uw PC of Tablet verschenen.

Deze Vrienden online bevat boekbesprekingen, een cursusverslag en activiteiten om te ondernemen en een informerend artikel over waterbeheer in het Kromme Rijngebied. Daarnaast een website over documentaires die u mogelijk boeiend vindt.

De kerstbijeenkomst van HOVO Utrecht, die u live online kon bijwonen, is inmiddels weer achter de rug. Als u heeft gekeken hopen we dat u genoot van de lezing van Ineke Strouken en van de muziek van Ensemble Illustré.

Maar HOVO Utrecht gaat verder! Graag maken we u daarom attent op het verschijnen van het voorjaarsprogramma. Naast onlinecursussen kunt u ook weer in beperkte mate fysiek aan cursussen deelnemen.

De vierde Vriendenonline zal eind februari/begin maart verschijnen. Ook nu weer zien wij uw bijdrage vol verwachting tegemoet. Kopij graag voor 10 februari 2021 sturen aan jdinklage@planet.nl
Wij wensen U veel leesplezier!

Namens het bestuur van Vrienden HOVO Utrecht

Joke Dinklage, voorzitter

De website van HOVO Utrecht - programma voorjaar 2020
<https://www.hovoutrecht.nl/periode/voorjaar/>

Inhoud

1. Bij dit nummer
2. 2020, wat een jaar...!
3. Boekbespreking: *Het achtste leven*
4. HOVO minicursus 'De Decamerone'
5. Boekbespreking: Olga Tokarczuk
6. Interessante site: Nieuwsbrief 2 DOC weekly
7. Buitenplaats Doornburgh
8. De Kromme Rijn, de 'kraan' van Utrecht

2020...Wat een jaar!

door Joop Ross

Iedereen begon het jaar vol enthousiasme, plannen en goede voornemens. Ook het bestuur van de Vrienden van HOVO Utrecht. De Vriendenmiddag in januari kon nog net gehouden worden, maar de excursie naar Antwerpen helaas niet en het documentaire festival al helemaal niet meer.

Want al vroeg in het jaar waren er in China signalen dat er iets aan zat te komen wat zijn weerga niet zou kennen. De uitbraak van het coronavirus SARS-CoV-2, die de ziekte COVID19 veroorzaakt. Een uitbraak over de hele wereld, Europa en uiteraard Nederland. Een Pandemie, die deed denken aan de Mexicaanse griep en verder terug in de tijd aan de Spaanse griep. We hebben allemaal meegemaakt wat er verder gebeurde in het afgelopen jaar. Meegemaakt ook dat veel wat tot die tijd vanzelfsprekend was dat niet meer bleek te zijn...

Het leverde een nieuwe woordenschat op als 'intelligente Lock Down', 'Viruswaanzin', 'Coronaboete' en 'anderhalvemetersamenleving'. En een uitdrukking als 'het nieuwe normaal...' of maakten kennis met het 'Outbreak Management Team'.

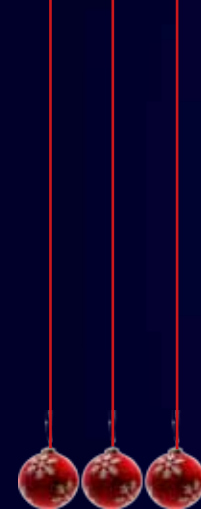
Tijdens die eerste griepgolf werd al gewaarschuwd voor een tweede golf. En hoewel het er in de zomer even op leek dat het mee zou vallen en mensen al weer dachten aan het oude normaal, kwam ook die tweede golf, in sommige opzichten erger dan de eerste. Daar zitten we nu midden in.

We hebben een ontredderd cultureel leven, een ontredderde horeca, een ontredderde economie en ontredderd onderwijs. We leven in een ontredderd land... En wereldwijd zijn we vele miljoenen besmettingen verder, sinds het begin van dit jaar en kwam er meer dan een miljoen mensen te overlijden. Het is haast niet voor te stellen!

De overheid zoekt tastend haar weg met maatregelen waar een groot deel van de mensen zich niet meer aan wil houden. Op Black Friday en tijdens het kerstinkopen doen kon je over de hoofden van het koperspubliek lopen alsof er niets aan de hand is. Je ziet dat mensen het zat worden zo langzamerhand. Gehinderd door de beperkingen proberen jeugd en jongeren hun weg te vinden door toch alles te doen wat jongeren nu eenmaal doen en zo de grenzen van het mogelijke opzoekend. En senioren zoeken veilige wegen om het virus te ontlopen en gezond te blijven. En inmiddels zitten we in een algehele en zeer ingrijpende lockdown en wordt het vieren van de Kerstdagen in ruim familieverband onmogelijk.

Er is gelukkig enig uitzicht op een vaccin in het voorjaar van 2021. We mogen er op hopen dat dit uitkomst gaat bieden. Maar de naschokken en de gevolgen van de pandemie zullen ons nog lange tijd bezig houden! Kijkend naar de toekomst is er dus wel alle reden elkaar een voorspoedig 2021 toe te wensen. Maar de toevoeging 'gezond' heeft voor velen zelden zo veel diepgang en achtergrond gehad...

20

Het bestuur
van de Vrienden
van HOVO Utrecht
wenst u
prettige Kerstdagen
en een
gezond
nieuwjaar

21

BOEKBESPREKING Door **Piet Winkelaar**

'Het achtste leven' (voor Brilka)

Op indrukwekkende wijze beschrijft de Georgische Nino Haratischvili in haar grootse epos *Het achtste leven* hoe de familie Jasji de twintigste eeuw heeft beleefd. Ze vertelt voor haar nichtje Brilka, de jongste telg van de familie, over het oude en nieuwe vaderland, de opkomst en ondergang van de Sovjet-Unie, de Perestrojka en het wegvallen van het ijzeren gordijn, maar bovenal over de zeven belangrijke figuren die de familie generaties lang kleur hebben gegeven.

Het gaat om zes vrouwen en een man die met hun belevenissen, hun hebbelikheden en talenten niet alleen het gezicht van de familie bepalen maar in zekere zin ook de generaties van de hele twintigste eeuw representeren. Voor ieder persoon is een deel van het boek ingeruimd en samen vormen deze zeven delen een erfenis voor Brilka, voor wie het achtste deel bestemd is maar dat nog lege bladzijden bevat. Het achtste leven moet het nog gaan waarmaken maar krijgt de levens van zes bijzondere vrouwen en die van een imposante grootvader voorgelegd aan wie ze zich kan spiegelen en die tezamen voor haar een soort Bijbelverhaal vormen waar alles al is gebeurd, waar heel de wereldgeschiedenis in nucleo zich al heeft afgespeeld, en zoals die met dezelfde patronen en eenzelfde heftigheid ook in de toekomst voor Brilka zal plaatsvinden.

De schrijfster snijdt de tijd aan stukken en laat zien hoe ook in Georgië nieuwe verhalen en naamsveranderingen oude herinneringen proberen weg te vegen, hoe de namen van steden worden omgedoopt waarmee het verleden wordt uitgewist alsof er voor de revolutie geen leven heeft bestaan en de tijd van de tsaren alleen maar een tijd van dieven en moordenaars is geweest. Maar het Sovjetrijk stort in en er komen weer nieuwe mannetjes die een revolutie prediken. Niet voor niets gaat het in dit epos over zes vrouwen, over tantes en nichten, moeders, grootmoeders en overgrootmoeders die met hun doldrieste dwaasheid en niet erkende talenten, met hun verliefdheid en kwaadheid, hun ergernis en overgave op een tragisch komische maar ook boosaardige en kolderieke manier de vele kanten van het menselijk bestaan beleven, waar de mannen met hun machtsuitoefening en seksuele impulsen weinig of niets mee hebben omdat ze voor een groot deel ook buiten het innerlijke gebeuren van het leven staan.

Nino presenteert haar verhaal voor Brilka met de volgende vergelijking: 'Jij bent een draad, ik ben een draad, samen vormen we een kleine versiering, met veel andere draden samen vormen we een patroon. De draden zijn allemaal verschillend, verschillend van dikte, verschillend van kleur. De patronen zijn op zichzelf moeilijk te herkennen, maar als je ze in hun samenhang bekijkt, ontdek je prachtige dingen. Hier bijvoorbeeld. Is dat niet schitterend? Deze versiering, gewoon fantastisch! Het gaat om het aantal knopen, om de dichtheid ervan en om de verschillende kleurstructuren – dat alles bij elkaar vormt dan de textuur.'

Ik vind dat een heel mooi beeld en denk er de laatste tijd veel over na. Tapijten zijn geweven van verhalen. Dus moet je ze bewaren en onderhouden. Ook al heeft dit tapijt jarenlang ergens ingepakt gelegen en als voer voor de motten gediend, het moet nu herleven en ons zijn verhalen vertellen. Ik weet zeker dat wij er ook in verweven zijn, al hadden we daar geen idee van.'

Aan het slot van dit majestueuze boek richt de schrijfster zich tot Brilka omdat zij het achtste leven verdient, omdat het getal acht voor de eeuwigheid staat. In het oude China staat acht inderdaad voor oneindigheid en eeuwigheid. Ook voor boeddhisten heeft de acht een bijzondere betekenis. Zij begeven zich op de achtvoudige weg om zo het nirwana te bereiken. Maar daar heeft de schrijfster het niet over. 'Wat ons verbindt is een eeuw. Een rode eeuw. Voor altijd een acht. De beurt is aan jou Brilka. Ik heb jouw hart geadopteerd. Ik heb het mijne weggeslingerd. Neem mijn acht aan.'

Als lezer denk je dan, zo moet het, we moeten elkaar de verhalen vertellen die ons verbinden en dan iedereen een acht geven.

HOVO-minicursus de Decamerone van Boccaccio

Verhalen in tijden van social distancing.

Door **Jan-Hein Zeijlstra**

Afgelopen weken heeft dr. J.A.M. van der Helm, voormalig docent Italiaanse taal en cultuur aan de Universiteit Utrecht een minicursus gegeven over het beroemde meesterwerk *Decamerone* van de Italiaanse schrijver Boccaccio. Deze cursus had een actueel karakter. Het boek is geschreven in de 14e eeuw toen in Florence een zware pestepidemie heerste.

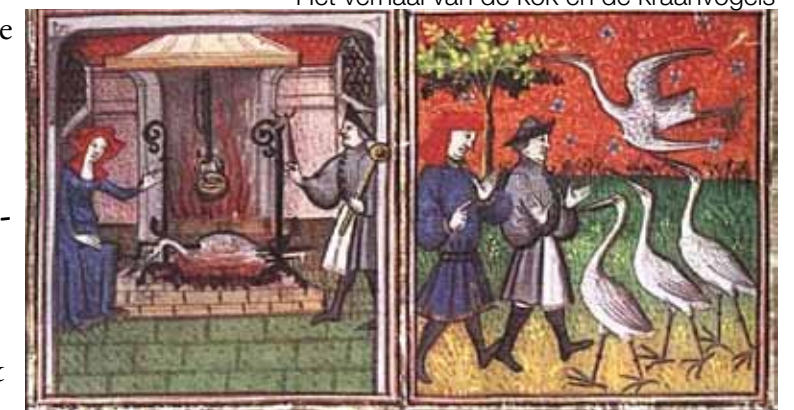
Vertellen door de jonge dames en de jongelingen...

De schrijver Boccaccio (1313-1374) woonde in Florence. *De Decamerone* wordt als zijn meesterwerk beschouwd. Hij behoorde samen met Dante (1265-1321) en Petrarca (1304-1374) tot het drietal belangwekkende Italiaanse schrijvers die niet meer in het Latijn schreven maar in de toenmalige Florentijnse volkstaal dat later zou uitgroeien in het Italiaans. *Decamerone* is een raamver telling waarbij een bepaald verhaal de omljsting vormt voor een aantal andere verhalen. Het boek begint met een beeldende beschrijving van de pestepidemie in Florence in de 14e eeuw, zo wordt aangegeven in een welke afschuwelijke toestand de bewoners van Florence zich toen bevonden. In die periode verzamelden zich zeven beeldschone jonge vrouwen in een ruimte waar zij besloten om de stad te verlaten en buiten hun toevlucht te zoeken. Zij vonden het echter onverantwoord om zonder mannen te reizen. Gelukkig voor hen kwamen er kort daarop ook drie jonge mannen in die ruimte. Het tiental besloot de stad te verlaten en daarbuiten te blijven. Het was hun bedoeling leuke en vermakelijke dingen te doen zoals wandelen en zingen om zo de ellende te vergeten. Zij gaven elkaar mooie namen. Aangezien het vermogende mensen waren, trokken zij met bedienden naar prachtige buitenplaatsen voorzien van mooie kamers, heerlijk eten en kelders met wijn. Buiten waren prachtige tuinen met fonteinen, meertjes, bloeiende planten zoals druiven en wilgen.

Ze besloten elkaar verhalen te vertellen. Tien dagen lang elke dag tien verhalen. Iedere dag was een van hen koning of koningin en deze bepaalde dan het thema van die dag. De grote thema's uit die verhalen zijn: amore, fortuna en ingegno. Onder amore wordt begrepen de liefdespassie en verwarring van gevoelens, bij fortuna aan lotswisselingen, een natuurlijke grens of het toeval (voordeel en nadeel). Bij ingegno dien je denken aan list, wijsheid of kracht van het woord. Al deze elementen komen in de verhalen terug. Bij de verhalen die in de cursus zijn behandeld was er een over een paardenkoopman die wordt bedrogen door een prostituee en valt vervolgens in de drek valt. Hij wordt gedwongen een ring te stelen van een dode bisschop. Die ring stopt hij in zijn zak. Nadat hij was opgesloten in het graf, wordt hij onverwacht door een tweede groep inbrekers bevrijd. Met de ring kan hij naar huis terugkeren. In een ander verhalen weet een kok zich door een ad rem antwoord te redden en een moedige vrouw trotseert haar jaloerse vader en blijft tot in de dood trouw aan haar minnaar.

Kortom het was een boeiende cursus die besloten werd met de vertoning van een gedeelte uit de film *Il Decamerone* van Pasolini.

Voor deze tekst is gebruik gemaakt van het verstrekte studiemateriaal en teksten uit *Decamerone*, vertaald door Frans Denissen. Amsterdam: Atheneum /Polak & Van Gennep.

Het verhaal van de kok en de kraanvogels

BOEKBESPREKING Door **Toke Hoekstra**

Olga Tokarczuk

Ik heb in de openbare bibliotheek gewerkt en zag dat de boeken van deze Poolse schrijfster altijd in de kast stonden, hoewel ze goede recensies kregen. Een jaar geleden werd bekend gemaakt dat zij de Nobelprijs voor de literatuur gekregen had. Toen is het snel gegaan, haar boeken werden goed verkocht en in de bibliotheek staan ze niet meer in de kast.

De rustelozen is een constellatie-roman, een roman die bestaat uit verschillende verhalen, die niet achterelkaar verteld worden, maar waarvan het vervolg verder in het boek te lezen is, afgewisseld met prachtige korte stukjes. De roman begint met een indringend stukje over de allereerste bewustwording

“In een flits ontdek ik de waarheid: er valt niets meer aan te doen: ik ben.”

Er zijn verhalen over een Poolse wereldreiziger, haar eerste ontdekkingsreis te voet als klein meisje en haar eindeloze verblijven op luchthavens. Een verhaal over de man die zijn vrouw en zoontje kwijtraakt op een eiland, dat te klein is om niet gevonden te worden. Zijn vrouw en zoontje komen na 3 dagen weer tevoorschijn, maar de man gelooft het verhaal van zijn vrouw niet over wat er gebeurt is en raakt helemaal geobsedeerd over wat er die 3 dagen voorgevallen is.

En de schrijfster vertelt over de Nederlandse 17e-eeuwse anatomist Philip Verheyen, waarvan het linkerbeen is geamputeerd (“De pijn in zijn linkerbeen, waardoor hij constant werd gekweld, noemde hij “fantoempijn”, maar hij durfde er met niemand over te spreken .....Hij had vast zijn hoge functie op de universiteit verloren als iemand dit te weten zou komen”). Er zijn nog veel meer verhalen, gebaseerd op de geschiedenis of fictie.

Een boek om langzaam te lezen, om te genieten van de mooie zinnen en om je af en toe op het verkeerde been te laten zetten.

Jaag je ploeg over de botten van de doden

is een heel ander boek, namelijk een thriller. Het verhaal speelt zich af in een streek in Zuid-Polen, waar maar weinig mensen wonen en het 's winters echt winter is. De hoofdpersoon Janina Duszejko is een excentrieke lerares Engels. Ze helpt een jonge man met het vertalen van gedichten

Zo af en toe heb je het geluk om een nieuwe auteur te ontdekken die je volledig weet te boeien, niet met één titel maar met meerdere. Een half jaar geleden werd ik (door mijn leesclub) verrast door het boek *De rustelozen* van Olga Tokarczuk.

van William Blake (De titel van het boek is een vrije vertaling van een citaat van William Blake) en zij is een enorme dierenliefhebber. In haar omgeving worden één voor één de leden van de plaatselijke jachtvereniging vermoord. En heel mysterieus zijn er altijd sporen van wilde dieren in de buurt van de moord gevonden. Janina wil de politie helpen met het opsporen van de dader(s), volgens haar zijn de dieren in opstand gekomen. Maar zij wordt niet serieus genomen. Hoe het verder afloopt moet natuurlijk niet verklapt worden. Voor lezers die niet van detectives houden is dit boek toch aan te raden, om de prachtige beschrijvingen van deze streek in Polen met zijn bewoners die wat buiten de maatschappij staan.

De Jacobsboeken tot slot. Weer een heel ander boek. Een roman over Jacob Frank, een zelfverklaarde Joodse Messias, die vele volgelingen kreeg. Jacob Frank heeft echt bestaan (1726-1791). Hij verwerpt de Thora en de Talmoed, laat zijn volgelingen dopen.

In de roman komen veel verhaallijnen samen. Daarom is het in het begin wel handig om de vele namen (en plaatsnamen) te noteren. Tokarczuk beschrijft het multiculturele Polen uit de 18e eeuw en maakt af en toe een uitstapje naar het Ottomaanse rijk. Jodendom, Christendom en Islam spelen een belangrijke rol. Joden, Polen, Turken, Armeniërs, armoede, rijkdom, adel, priesters, reizen, handel, kleding, eten, wonen worden allemaal uitgebreid beschreven in deze omvangrijke roman.

Je wordt langzaam het verhaal ingetrokken, in de wereld van Oost-Europa in de 18e eeuw, met al zijn intriges, zoektochten, botsing tussen oude waarden en verlichting.

De pagina nummering is heel speciaal, het verhaal begint op bladzijde 914 en loopt terug. Zo zie je niet hoeveel bladzijden je al gelezen hebt, maar hoeveel bladzijden er nog te lezen zijn voor het einde. Ik ben nu op bladzijde 371, ik kan nog 371 bladzijden genieten van dit prachtige boek!!!

Lees verder hier naast >>>

Meer vertaald werk van Olga Tokarczuk:

Oer en andere tijden. Oorspronkelijke uitgave 1996; vertaling 1998 door Karol Lesman

Huis voor de dag, huis voor de nacht. Oorspronkelijke uitgave 1998; vertaling 2000 door Karol Lesman

Amos. Oorspronkelijke uitgave 1998; vertaling 1999 door Karol Lesman

De laatste verhalen. Oorspronkelijke uitgave 2004; vertaling 2008 door Karol Lesman

Interessante website:

Nieuwsbrief 2 DOC Weekly

Door **Engelien Verhoeff**

Als u een documentaireliefhebber bent en er niet genoeg van kan krijgen, abonneer u dan, geheel gratis, via de site, op de Nieuwsbrief: 2 Doc Weekly. Deze Nieuwsbrief ploft elke zondagmorgen geruisloos bij u in de digitale brievenbus van computer, laptop, iPad of smartphone. De samensteller is Helmut Boeijen, docent videojournalistiek aan de Fontys Hogeschool Journalistiek in Tilburg, zijn doopceel wordt gelicht aan het eind van de nieuwsbrief. De brief heeft meestal de volgende samenstelling:

DOCUS DEZE WEEK

In dit onderdeel wordt een selectie van docu's besproken die in de dan volgende week op NPO-zenders te zien zijn. Als u niet wilt wachten, kunt u ze direct online bekijken.

IN DE BIOSCOOP

Hier worden één of meer docu's aangekondigd en besproken die spoedig daarna in de bioscoop te zien zullen zijn. Om u een goed idee van de docu te geven is een trailer toegevoegd.

MEER BOEIJEN? (van de samensteller)

Hier kunt u klikken voor besprekingen en trailers van documentaires op andere platforms. Terwijl in de eerste twee onderdelen de besprekingen voornamelijk op de inhoud gericht zijn, komt de echte docufreak hier aan zijn trekken, u wordt binnen gevoerd in de wereld van de documentairemakers.

VAN DE 2DOC.NL REDACTIE

Dit is een 'mixed bag' van actualiteiten in de documentaire wereld van dat moment: Interviews, beschouwingen, lijstjes, alles dat op dat op dat moment aan de orde is. Soms wordt een aparte rubriek toegevoegd, zoals bij de Amerikaanse verkiezingen of het IDFA-festival.

De toon van de brief is in het algemeen niet kritisch, de samensteller kiest wat hem bevalt, dat laat u vrij in uw oordeel! Klik hier voor de website: <https://www.getrevue.co/profile/2Doc>

Toerisme na Corona... Door **Paul Kurstjens**

Beste Vrienden van de HOVO,

Al geruime tijd geef ik cursussen over de geschiedenis van de stedenbouw, ook het komend voorjaar weer. Eén van de cursussen gaat over de relatie tussen massatoerisme en stedenbouw. Vanwege het stilvallen van het toerisme door de Coronapandemie heb ik gemeend om deze cursus op YouTube te zetten om een discussie op gang te brengen over het toerisme van de toekomst, na Corona.

De filmpjes op YouTube zijn een sterk ingekorte versie van de colleges. U kunt ze op YouTube vinden bij de zoekterm 'toeristenstad' of via mijn website www.kurbin.nl/onderwijs.

Mocht u zich aangesproken voelen om een bijdrage te leveren aan de discussie dan kunt u mij een mailtje sturen: kurbin@telfort.nl

Veel plezier met het kijken naar de filmpjes.

Contrasterende bouwstijlen op één locatie

Door **Joke Dinklage**

Dit najaar bezocht ik de Buitenplaats Doornburgh in Maarsse. Een verrassend bezoek en een prachtige expositie 'Het Wilde Oog'. Vanaf 1623 werden er buitenhuizen gebouwd langs de Vecht, een aantal door Joan Huydecoper, waaronder Doornburgh.

Er vestigden zich rijke kooplui uit Amsterdam.

Het imposante barokke toegangshek, geplaatst in 1725, is de entree tot het prachtige buiten - een buitenplaats met allure - en tot de Engelse negen hectare grote landschapstuin, die is aangelegd door de tuinarchitect J.D. Zocher. De gratis toegankelijke tuin met waterpartijen en oude bomen herbergt een grote collectie stinzenplanten.

Het barokke Toegangshek van Doornburgh

Het sobere en moderne kloostercomplex

In 1957 vestigden zich de Reguliere Kanunnikessen van het Heilig Graf op de buitenplaats. In 1964 werd een imposant kloostercomplex gebouwd door architect Jan de Jong, een leerling van Hans van der Laan in stijl van de Bossche School. Ik was zeer verrast door de sobere en moderne stijl van het klooster, waarin voornamelijk beton, baksteen en hout zijn verwerkt. Sinds 2016 is het een rijksmonument.

De Bossche School is gebaseerd op het gedachtegoed van Hans van der Laan, een benedictijner monnik (1904 - 1991) Kenmerkend voor de stijl is de ruimtewerking en de evenwichtige maatverhoudingen.

Eigenlijk is de Bossche School een verzamelnaam voor een geheel van ideeën rond architectuur, stedenbouw, meubilair en gebruiksvoorwerpen. Een verhoudingenleer, die later het Plastisch Getal werd genoemd. Een ordening en maatverhoudingenstelsel, dat in de natuur zijn oorsprong vindt. Voor van der Laan was het plastisch getal 7, een heilig getal. Bij de rondgang in de priorij is de verhouding 1:7 overal herkenbaar, in de tentoonstellingszalen is de verhouding 3:4 gebruikt.

Uniek is de dubbele asymmetrische gang op de begane grond. Ook de besloten binnentuin is heel bijzonder met tal van grassen en bijzondere bloemen.

Tot 2016 woonden er nonnen in het complex. Tegenwoordig is de buitenplaats ingericht voor Kunst en Wetenschap. Er zijn interessante tentoonstellingen. Vanaf 11 december is er een nieuwe tentoonstelling 'Counterpoints' van Stef Veldhuis.

"In de tentoonstelling verkent hij de neiging van de mens tot ordening en behoud en hoe dat zich verhoudt tot het veranderlijke en vergankelijke karakter van de natuur"

De expositie omvat een muzi-

Huis Doornburgh

kale compositie en verschillende kunstinstallaties, die reageren op de architectuur van de priorij.

Ook het sober ingerichte gebouw met de prachtige kapel is zeer de moeite waard om te bekijken. In de priorij bevindt zich het restaurant 'de Zusters', waar je heerlijk kunt eten of gewoon een kopje koffie drinken. Hopelijk binnenkort weer open.

Er zijn tal van rondleidingen door de tuin, door het oude hoofdhuis en door het klooster.

Openingstijden: donderdag t/m zondag van 10.00 uur tot 17.00 uur. In deze tijd is vooraf reserveren vereist.

<https://www.buitenplaatsdoornburgh.nl/>

Adres: Klooster Priorij Emmaus, Diependaalsedijk 17, 3601 GH. Maarsse

DE KROMME RIJN, DE 'KRAAN' VAN UTRECHT..

De Oude Gracht, Utrecht

Door **Joop Ross**

Wie kent de Utrechtse Oude Gracht niet? Het is een van de iconen waar menig Utrechter trots op is. Maar het is niet allemaal rozengeur en maneschijn... Want tot in de 80er jaren van de vorige eeuw fungeerde de grachten als stadsriool. Menig Utrechter kan zich de vieze lucht in de zomerperiode nog herinneren.

Om dat te verhelpen was- en is de kwaliteit van het grachtenwater voor een groot deel afhankelijk van het waterbeheer tussen Utrecht en Wijk bij Duurstede, het beheer van de Kromme Rijn!

Eerst een stukje geschiedenis

Ooit vormde de Rijn een directe vaarverbinding tussen Keulen en Utrecht. De Rijn naderde Utrecht, instromend in de Stadsbuitengracht op de plek waar nu Het Ledigerf en de Tolsteeg-brug liggen. Vervolgens verder naar de Oude Gracht. Die verbinding met Keulen was van belang voor de handel tussen beide steden die van oudsher veel met elkaar te maken hadden. Het bisdom Utrecht maakte immers deel uit van het aartsbisdom Keulen.

Het gedeelte van de Rijn vanaf Wijk bij Duurstede richting Utrecht zorgde helaas voor veel wateroverlast en voor een moerasachtig gebied tussen Wijk bij Duurstede en Utrecht, waardoor dit gebied (o.a. het Lange Broek), niet tot ontginning kon worden gebracht. Dit werd mede veroorzaakt door het overvloedig afstromende kwelwater van af de Utrechtse Heuvelrug. Ter plaatse van Wijk bij Duurstede was de Rijn destijds meer dan 100 meter breed, dus een behoorlijke rivier. Daarom besloot bisschop Godebald van Utrecht tot afdamming van de Rijn bij Wijk bij Duurstede. Deze afdamming moet omstreeks 1122 hebben plaats gevonden. Met de genoemde landontginning werd in 1126 begonnen. De afdamming had tot gevolg dat het Rijnwater voortaan via de Lek naar zee afstroomde.

Na de afdamming

Het nadeel van de afdamming was evenwel dat hierdoor de vaart naar Keulen onmogelijk was geworden. De stad kreeg echter toestemming om via een kanaal weer een waterverbinding met de Lek aan te leggen: de Nieuwe Vaart, later de Vaartse Rijn geheten, die in 1127 werd aangelegd. Ook de Vaartse Rijn stroomde in de Stadsbuitengracht, vrijwel op hetzelfde punt waar de Kromme Rijn binnen kwam. Hier ontstond dus een interessant waterloopkundig complex: de Stadsbuitengracht, de Kromme Rijn, de Oude Gracht en de Vaartse Rijn stonden direct met elkaar in verbinding.

Een andere belangrijke functie van de Rijn bij Utrecht was altijd de watertoevoer en het doorspoelen van de stadsgrachten van Utrecht, die zoals gezegd, regelrecht in verbinding stonden met de Rijn (en vervolgens met de rivier de Vecht).

Door de afdamming bij Wijk bij Duurstede

Samenloop van watergangen bij het Ledig Erf in Utrecht

Lees verder op pagina 9 >>>

werd dat doorspoelen deels onmogelijk. Ook die functie werd in belangrijke mate overgenomen door de Vaartse Rijn.

Pas toen Wijk bij Duurstede stadsrechten kreeg (in 1300) en deels via de oude waterlopen van de Rijn grachten aanlegde, was er weer behoefte aan een waterinlaat uit de Rijn/Lek. Dit leidde in 1478 tot de aanleg van een duiker aan de oostkant van Wijk. Hierdoor werd ook de watertoevoer van de inmiddels Kromme Rijn genoemde rivier hersteld. Het zal duidelijk zijn dat ook de Utrechtse stadsgrachten hiervan profiteerden!

Wateroverlast zoals voor de afdamming van de Rijn, tussen 'Wijk' en Utrecht kwam nauwelijks meer voor omdat door de ontginningen de waterhuishouding beter op orde was, o.m. door het graven van diverse weteringen: de Amerongse Wetering, de Langbroeker Wetering en het afsnijden van meanderbochten, zoals in 1440 bij Werkhoven (waar de Achterrijn en het Kattenveldsemeer ontstonden).

In grote lijnen bleef deze situatie bestaan tot midden 19e eeuw. Toen ging de Kromme Rijn een rol spelen bij de ontwikkeling van de Nieuwe Hollandse Waterlinie. De rol van de Kromme Rijn had betrekking op het inunderen van diverse z.g. inundatiekammen van de waterlinie. Daar moesten overigens wel de nodige voorzieningen voor worden getroffen.

Inlaatsluis in de dijk bij Wijk bij Duurstede

De Kromme Rijn en de Hollandse Waterlinie

Vanuit de Nederrijn werd een inundatiekanaal gegraven tot aan de Rijndijk. In de Rijndijk werd een inlaatsluis (inundatieduiker) gebouwd die bestaat uit een aan elke zijde van de Rijndijk enkele meters hoog opgemetseld front. Zo kon water ingelaten worden op de Kromme Rijn, waardoor de oude situatie van voor 1122 verder werd hersteld. De inlaat werd gebouwd in 1866 en heeft een inlaatcapaciteit van max. 600 m³ water p/ minuut. Om het water op te kunnen zetten (op hoger peil brengen dan normaal) om sneller te kunnen

inunderen werd de Kromme Rijn in drie compartimenten verdeeld d.m.v. stuwen en sluisjes bij Cothen en Werkhoven. Deze complexen werden in 1870 gerealiseerd. Ook werden toen weer diverse meanders afgesneden. En ook nu weer waren het de Utrechtse stadsgrachten die mede profiteerden: de Kromme Rijn werd de kraan van Utrecht.

De tegenwoordige tijd

De Kromme Rijn heeft een lengte van 28 km, een breedte van 10 tot 15 m en is gemiddeld 1,5 m diep. Het verval is ruim 2m, van 2.70m +NAP bij Wijk bij Duurstede tot 0,50m +NAP bij Utrecht.

Tegenwoordig is de functie van de Kromme Rijn gericht op:

- Doorstroming van de Utrechtse Grachten en Singels.
- Zorgen voor toevoer van voldoende water voor de landbouw en fruitteelt.
- In natte perioden waterafvoer.
- Bijdragen aan de natuurwaarden van het Kromme Rijngebied.

Zoals uit geschiedenis blijkt is er door de eeuwen heen altijd veel water geweest in het Kromme Rijngebied. Door het graven van het Amsterdam-Rijnkanaal, 1e helft 20e eeuw, kwam daar substantieel verandering in. Het kanaal loopt namelijk dwars door het Kromme Rijngebied en aangezien het peil van het

De Kromme Rijn bij Werkhoven

Amsterdam Rijnkanaal (om allerlei redenen) ongeveer 3m lager ligt t.o.v. van de peilen in het Kromme Rijngebied vloeit er veel water weg in het ARK. Dit heeft tot gevolg dat er in de huidige tijd vaker sprake is van een watertekort dan van een overschot. Wateraanvoer voor de Kromme Rijn vindt nog steeds plaats via de inlaatsluizen bij Wijk bij Duurstede en ook aan de inlaatcapaciteit is niets veranderd maar kan wel geregeld worden afhankelijk van de vraag naar water.

Er ontstaat evenwel een groot probleem als de waterstand op de Nederrijn/Lek zo laag is dat er niet meer kan worden ingelaten bij Wijk bij Duurstede. Deze situatie doet zich de laatste jaren steeds vaker voor (1976, 1995, 2011 en 2018) en de verwachting is dat dit door de klimaatverandering steeds vaker gaat gebeuren.

Om dit op te lossen werd gekozen voor de bouw van gemaal Caspargouw (in 1972 en in 2006 geheel gerenoveerd) langs het ARK. Het gemaal springt bij om te voorkomen dat het waterpeil in de Kromme Rijn - en daarmee het peil in de stadsgrachten van Utrecht - te laag wordt. En uiteraard ook om de andere functies van de Kromme Rijn te realiseren. Via een in 1972 nieuw gegraven watergang, de Caspargouwse Wetering, wordt het water vervolgens ingelaten in een oude meander van de Kromme Rijn. Gemaal Caspargouw is een vijzelgemaal met een capaciteit: 180 m³/min. Het gemaal kan via een beweegbare stuw ook dienen als uitlaatklep om onder vrij verval het eventueel te veel aan water af te voeren.

Gemaal Caspargouw bij het Amsterdam Rijnkanaal

Via een ingewikkeld stelsel van weteringen, sloten, stuwen, sluisjes en kleine gemalen kan het waterbeheer in het Kromme Rijngebied worden geregeld, op basis van de peilbesluiten. Het beheer is volledig geautomatiseerd vanuit de centrale post van het waterschap HDSR.

Ondanks alle maatregelen om het water op peil te houden kan het evenwel toch nog voorkomen dat

Mobiele pomp bij Cothen in 2018

er onvoldoende water is. Het waterschap beschikt daarom over een aantal mobiele pompen. Deze kunnen op diverse plaatsen worden ingezet om extra water toe- of af te voeren, zoals in 2018 b.v. bij gemaal Caspargouw, bij de stuw van Cothen, en bij de inlaatsluis bij Wijk bij Duurstede.

Hopelijk is duidelijk geworden dat het waterbeheer van de Utrechtse stadsgrachten al eeuwenlang verbonden is met het beheer van de Kromme Rijn.

Wie kent de Utrechtse Oude Gracht niet? Nu, de waterbeheerders van het Kromme Rijngebied wisten en weten er door de eeuwen heen alles van!

Bronnen en citaten uit:

- website Hoogheemraadschap De Stichtse Rijnlanden (waterschap).
- adviesbureau Lantschap 'Duizendjaar waterbeheer in de Stichtse Rijnlanden'
- website Rijksdienst Cultureel Erfgoed.
- website Oud Houten 'De Kromme Rijn'.
- website 'De Historische Kring Tussen Rijn en Lek' Wijk bij Duurstede.

e.a.

Voor wie meer wil weten:

Fietsen, wandelen en bekijken zie: <https://www.routesinutrecht.nl/tips-thema-s/hollandse-waterlinies>